

Організаційно-економічні механізми стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах

Джангіров Олександр Геннадійович

здобувач освітнього ступеня доктор філософії, аспірант спеціальності 051 Економіка, Полтавський державний аграрний університет, вул. Сковороди, 1/3, м. Полтава, Україна, oleksandr.dzhanhirov@pdau.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0009-8355-938X>

Прийнято: 17.10.2024 | Опубліковано: 29.10.2024

***Анотація.** Дослідження автора спрямоване на обґрунтування теоретичних та методологічних засад формування ефективних організаційно-економічних механізмів стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах, враховуючи сучасні виклики та особливості розвитку аграрного сектору України. В умовах воєнних дій та євроінтеграційних процесів, питання залучення інвестицій в аграрний сектор набуває особливої актуальності. Аграрні кластери, як форма інтеграції та кооперації, розглядаються як перспективний механізм для підвищення конкурентоспроможності та ефективності сільськогосподарського виробництва. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення, системного підходу, та моделювання ситуацій. Проведено аналіз наукової літератури, монографічних досліджень, що характеризують інвестиційну діяльність в аграрному секторі України. У статті обґрунтовано теоретичні підходи до дослідження інвестиційної діяльності в*

аграрних кластерів та доведено необхідність державного стимулювання цього процесу. Визначено особливості аграрних кластерів, які впливають на інвестиційний клімат, цілі інвестиційної діяльності, особливості здійснення інвестицій та напрями інвестування. Розроблено пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічних механізмів стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах, враховуючи сучасні виклики, такі як воєнні дії та євроінтеграційні процеси.

Розвиток аграрних кластерів є важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності та ефективності аграрного виробництва в Україні. Ефективні організаційно-економічні механізми стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах сприятимуть залученню інвестицій, модернізації виробництва, розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць, поліпшенню соціально-економічної ситуації сільських територій та забезпеченню продовольчої безпеки країни. Результати дослідження можуть бути використані для розробки державної політики з підтримки аграрного сектору, а також для прийняття інвестиційних рішень на рівні окремих підприємств та кластерів.

Ключові слова: *інвестиційне забезпечення, інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат, аграрний сектор, аграрний сектор, сталий розвиток, кластер, кластерна організація, стимулювання, організаційно-економічні механізми.*

Organizational and economic mechanisms for stimulating investment activity in agricultural clusters

Dzhanhirov Oleksandr Hennadiiovych

PhD student, specialty 051 Economics, Poltava State Agrarian University,
Hryhoriia Skovorody Street, 1/3, Poltava, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0009-8355-938X>

Abstract. *The author's research focuses on substantiating the theoretical and methodological foundations for the formation of effective organizational and economic mechanisms to stimulate investment activity in agricultural clusters, taking into account modern challenges and the specifics of the development of the agricultural sector of Ukraine. In the context of hostilities and European integration processes, the issue of attracting investment in the agricultural sector is of particular relevance. Agricultural clusters, as a form of integration and cooperation, are considered as a promising mechanism for increasing the competitiveness and efficiency of agricultural production. In the research process, a set of general scientific and special methods was used, in particular: methods of analysis and synthesis, comparison and generalization, a systems approach, and situation modeling. The analysis of scientific literature, monographic studies, which characterize investment activity in the agricultural sector of Ukraine, was carried out. The article substantiates theoretical approaches to the study of investment activity in agricultural clusters and proves the necessity of state stimulation of this process. The features of agricultural clusters that affect the investment climate, the goals of investment activity, the specifics of investment implementation and investment directions are determined. Proposals have been developed to improve organizational and economic mechanisms to stimulate investment activity in agricultural clusters, taking into account modern challenges, such as hostilities and European integration processes.*

The development of agricultural clusters is an important direction for increasing the competitiveness and efficiency of agricultural production in Ukraine. Effective organizational and economic mechanisms to stimulate investment activity in agricultural clusters will contribute to attracting investment, modernizing production, developing infrastructure, creating new jobs, improving the socio-economic situation of rural areas and ensuring the country's food security. The results of the research can be used to develop state policy to support the agricultural sector, as well as to make investment decisions at the level of individual enterprises and clusters.

Keywords. *investment support, investment activity, investment climate, agricultural sector, agricultural sector, sustainable development, cluster, cluster organization, incentives, organizational and economic mechanisms.*

Постановка проблеми. Аграрний сектор України має значний ресурсний потенціал для економічного зростання національного господарства, забезпечення продовольчої безпеки країни та соціальної стабільності суспільства. Проте, значні можливості аграрного сектору залишається нереалізованим через обмеженість інвестиційного забезпечення, особливо в умовах зношеної матеріально-технічної бази, ускладнення логістичних ланцюгів, втрати техніки та посівів через військові дії на території країни. Досвід багатьох розвинених країн світу свідчить про те, що аграрний сектор завжди знаходиться під особливою увагою держави та потребує стимулюючих заходів для забезпечення його ефективного функціонування та розвитку. У цих умовах впровадження дієвих організаційно-економічних механізмів стимулювання інвестиційної діяльності набуває вирішального значення. Зокрема, ефективні механізми державної підтримки, такі як гранти, пільгові кредити, податкові стимули та інші інструменти, можуть допомогти залучити необхідні інвестиції для відновлення та розвитку аграрного сектору, незважаючи на військові виклики та обмежені ресурси. Іноземні інвестиції, фінансова допомога від міжнародних організацій, а також експертна підтримка є критично важливими для відновлення виробничих потужностей, модернізації обладнання та впровадження новітніх технологій в аграрних кластерах. З метою прискорення впровадження новітніх розробок у виробництво та залучення інвестицій в аграрний сектор, особливо в умовах сьогодення, необхідним стає розробка нових організаційно-економічних механізмів та форм взаємодії між державою, бізнесом, наукою та освітою. Такою формою взаємодії можуть стати аграрні кластери. Важливо зазначити, що інвестиції в аграрні кластери не тільки сприятимуть відновленню та розвитку сільського господарства, але й забезпечать створення нових робочих

місць, покращать соціально-економічну ситуацію сільських територій та забезпечать стабільність на внутрішньому продовольчому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах є предметом активного дослідження багатьох вчених. У науковій літературі представлено широкий спектр теоретичних та практичних аспектів дослідження цієї проблематики. Зокрема, різні теоретичні підходи до обґрунтування необхідності державного втручання в інвестиційний процес, такі як теорія зовнішніх ефектів, теорія інформаційної асиметрії, теорія суспільних благ, теорія сталого розвитку, досліджували в своїх роботах Ю. Журавльова [2, С. 88], Л. Смолій, А. Осіпова [3] та інші. Вивченню специфіки аграрного сектору, зокрема залежності від природно-кліматичних умов, сезонності виробництва, високих ризиків та необхідності довгострокових інвестицій присвятили свої дослідження: О. Вартанова, А. Камінський [4], В. Медвідь [5] та інші. Аналізу різних інструментів стимулювання інвестиційної діяльності, таких як податкові пільги, гранти, субсидії, гарантії, кредити, а також дослідженню їх впливу на залучення інвестицій та економічне зростання національного господарства присвячено роботи В. Онегіної [6], Л. Рибіної [7] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах є багатогранною та комплексною, що зумовлює потребу в її подальшому дослідженні. Незважаючи на значний внесок науковців у розробку теоретичних засад та аналіз практичного досвіду стимулювання інвестицій, **низку питань залишено поза увагою або ж вони потребують поглибленого вивчення.** Зокрема, недостатньо дослідженими залишаються питання формування дієвих організаційно-економічних механізмів стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах, які б враховували сучасні виклики, такі як, наприклад, воєнні дії та їх наслідки для аграрного сектору та євроінтеграційні процеси.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та методологічних засад формування дієвих організаційно-економічних механізмів стимулювання інвестиційної діяльності аграрних кластерів. Для досягнення поставленої мети пропонується для дослідження вирішення наступних завдань: узагальнити та систематизувати теоретичні підходи до дослідження інвестиційної діяльності в аграрних кластерах та обґрунтувати необхідність державного стимулювання цього процесу; розробити пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічних механізмів стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах, враховуючи сучасні виклики та особливості розвитку аграрного сектору України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій літературі, незважаючи на широке використання терміну "кластер", існує різноманітність його трактувань. Одним із перших, хто запропонував визначення цього поняття, був американський вчений М. Портер [9]. Він охарактеризував кластер як географічно локалізовану групу взаємопов'язаних підприємств, що спеціалізуються в певній галузі, а також організацій, які їх підтримують (державні органи, інфраструктурні підприємства, освітні та наукові заклади, торговельні об'єднання, громадські утворення тощо) [11; 12]. Ці суб'єкти, діючи в межах однієї галузі, не тільки конкурують між собою, але й взаємодоповнюють один одного, сприяючи розвитку та зміцненню конкурентних позицій один одного [8]. Причому, основними особливостями аграрних кластерів є: концентрація (географічне розташування групи взаємопов'язаних підприємств), спеціалізація (діяльність учасників кластера зосереджена на певному виді сільськогосподарської продукції або послуг), взаємодія (між учасниками кластера налагоджено тісні зв'язки, що забезпечує обмін інформацією, ресурсами та технологіями), конкуренція (учасники кластера конкурують між собою, що стимулює інноваційний розвиток та підвищення конкурентоспроможності), синергія (завдяки взаємодії та співпраці учасників кластера досягається синергетичний ефект, що перевищує

суму результатів діяльності окремих підприємств), соціальна значущість (аграрний сектор відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, створенні робочих місць та розвитку сільських територій), сезонність виробництва та висока залежність від природних ресурсів (аграрне виробництво безпосередньо залежить від землі, води, кліматичних умов та інших природних ресурсів) тощо [11].

В аграрних кластерах, як формі економічної інтеграції, господарюючі суб'єкти не функціонують ізольовано. Їх діяльність ґрунтується на принципі кооперації, що передбачає встановлення постійних взаємозв'язків та взаємодії між учасниками. Кооперація сприяє поглибленню поділу праці та спеціалізації, що є ключовим фактором підвищення продуктивності та ефективності використання ресурсів в рамках кластера [10]. Структура укрупненого аграрного кластера наведено на рис. 1.

Рис. 1. Укрупнена структура аграрного кластеру

**Джерело: власна розробка автора*

Необхідно зазначити, що особливості аграрних кластерів визначають специфічні фактори, які впливають на інвестиційний клімат, цілі інвестиційної діяльності, особливості здійснення інвестицій та напрями інвестування (рис. 2). При чому, серед ключових факторів, що впливають на інвестиційну діяльність можна виділити наступні: роль та місце аграрної галузі в АПК, особливості сільськогосподарського виробництва, цілі та завдання інвестиційної діяльності.

Рис. 2. Систематизація особливостей інвестиційної діяльності аграрних кластерів

**Джерело: складено автором за джерелом [7]*

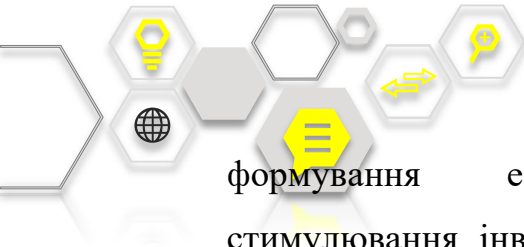
Аграрне виробництво характеризується значною залежністю від природно-кліматичних факторів, що зумовлює специфічні умови для інвестиційної діяльності. Розбіжність між тривалістю виробничого циклу та періодом активної діяльності, сезонність виробництва, а також використання живих організмів як факторів виробництва суттєво впливають на формування інвестиційного клімату в галузі. У зв'язку з цим, інвестування в аграрний сектор спрямоване на досягнення специфічних цілей, серед яких першочерговими є відтворення родючості земель та забезпечення оптимальних умов для функціонування біологічних організмів. Крім того, інвестиції в аграрне виробництво мають стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки держави. Проте, як свідчить досвід країн ЄС, досягнення цієї мети може вступати в протиріччя з прагненням інвесторів до максимізації прибутку [7].

Важливою особливістю інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є їхня потреба у фінансуванні не лише виробничої сфери, але й соціальної інфраструктури сільських територій. Сучасна аграрна економіка є багатогранною системою, що поєднує виробництво сільськогосподарської продукції зі способом життя сільського населення.

Нерозривний зв'язок між виробництвом та життєдіяльністю в сільській місцевості зумовлює необхідність комплексного розвитку територій. Інвестиції в аграрний сектор мають бути спрямовані не тільки на модернізацію виробництва, але й на створення комфортних умов для проживання та роботи сільського населення [14; 15].

Таким чином, забезпечення безперервності та ритмічності аграрного виробництва є стратегічно важливим завданням для інвестиційної діяльності, оскільки це є запорукою продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій [13].

Висновки. Отже, розвиток аграрних кластерів є важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності та ефективності аграрного виробництва в Україні. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати теоретичні засади

формування ефективних організаційно-економічних механізмів стимулювання інвестиційної діяльності в аграрних кластерах. Розроблено пропозиції щодо удосконалення існуючих механізмів з урахуванням сучасних викликів, таких як воєнні дії та євроінтеграційні процеси. Результати дослідження можуть бути використані для розробки державної політики з підтримки аграрного сектору, а також для прийняття інвестиційних рішень на рівні окремих підприємств та кластерів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на поглиблення аналізу окремих аспектів функціонування аграрних кластерів, зокрема, на розробку механізмів залучення іноземних інвестицій та стимулювання інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Мамчур В., Студінська Г., Юрій Т. Сучасні інструменти реалізації державної політики інноваційного розвитку аграрної сфери України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-28>
2. Журавльова Ю. О. Теорія суспільних благ: сучасні підходи до визначення сутності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2019/17.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.11.86>
3. Смолій Л. В., Осіпова А. А. Еволюція концепту «суспільний сектор» в контексті теорій економічного розвитку. *Економіка та суспільство*. Вип. 24. 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-22>.
4. Вартанова О., Камінський А. Фактори стійкого розвитку сільського господарства в Україні. Теоретичні аспекти формування та характер впливу. *Економіка та суспільство*. № 64. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-94>.
5. Медвідь В.Ю., Бузовська І.Є. Системний підхід щодо визначення змістовних складників конкурентних переваг аграрного сектору економіки в умовах глобалізаційних викликів. *Вчені записки Таврійського національного*

університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Том 30 (69). № 3. С. 45-53.

6. Онегіна В. М. Сучасні трансформації в агробізнесі та сталий розвиток аграрного сектору. *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки*. Харків : ХНТУСГ. 2017. Вип. 182. С. 36–47.

7. Рибіна Л. О. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. № 11. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/72.pdf.

8. Аранчій В.І., Зоря О.П., Галінська Т.С., Голбан Т.Т. Інституційні засади формування інвестиційно-інноваційних кластерів в аграрному секторі. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 2. С. 17–23. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/ujae_2019_r02_a02.pdf.

9. Портер М.Е. Стратегія конкуренції / пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. Київ: Основи, 1997. 390 с.

10. Медвідь В. Ю. Пасічний О.К. Кластеризація та поляризація малого підприємництва як запорука підвищення його конкурентоспроможності в економічному просторі територіальних громад. Актуальні проблеми економіки. № 12 (270). 2023. С. 15-22.

11. Банера Н. П., Гречух Р. А., Мотиль Т. Н. Кластери в аграрній економіці потенціал: напрямки зниження фінансових ризиків. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Випуск 37. 2023. С. 41-47. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7906887>.

12. Федорчук О.М., Петренко В.С., Карнаушенко А.С. Агропромислові кластери: проблеми, переваги та перспективи. *Проблеми системного підходу в економіці*. Вип. № 4(78). 2020. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-4-9>.

13. Адвокатова Н. О., Карнаушенко А. С. Пріоритетні та стратегічні напрями розвитку аграрних підприємств України. *Науковий вісник*

Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2019. Вип. 34. С. 45–49.

14. Медвідь В. Ю. Грищенко С. А. Економічний розвиток місцевого підприємництва в умовах інституційних трансформацій громад. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 11 (269). С. 49-59. DOI:[10.32752/1993-6788-2023-1-269-49-59](https://doi.org/10.32752/1993-6788-2023-1-269-49-59).

15. Лівіновська О.В. Особливості фінансового забезпечення інтегрованих підприємницьких структур у сучасних умовах. *Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво*. 2013. № 1. С. 128–133.